

Bologna-prosessi haastaa maantieteilijätkin

Euroopan maiden korkeakoulujärjestelmiä ollaan yhdenmukaistamassa niin kutsutun Bolognan julistuksen mukaiseksi. Julistus tähtää yhtenäisen korkeakoulutusalueen luomiseen vuoteen 2010 mennessä ja eurooppalaisen korkeakoulutuksen kilpailukyvyyn ja vetovoiman lisäämiseen. Asiakirjan alikirjoitti 29 Euroopan valtiota Bolognassa vuonna 1999.

Suomessa tutkinnonuudistus astuu voimaan vuoden 2005 elokuussa. Uudistus alkaa hahmotua lähiaikoina voimaanastuvan yliopistolain ja sitä täydentävien asetusten myötä. Opetusministeriön koordinoima valmisteluprosessi on toteutettu avoimesti, joten jo nyt tiedetään, että korkeakoulujärjestelmän ja erityisesti yliopistojen perusopetuksen muutoksista tulee melkoisen mullistavia.

Jotkut uudistuksista ovat pieniä, kuten opintoviikkojen muuttuminen ECTS (European Credit Transfer System) -yhteensopiviksi opintopisteiksi. Toden teolla nykyjärjestelmää ravisuttaa uuden tutkintorakenteen kaksiportaisuus. Opinnot jakautuvat tulevaisuudessa yliopistojen, korkeakoulujen ja ammattikorkeakoulujen tarjoamaan kolmivuotiseen kandidaatintutkintoon (perus- ja aineopinnot, vähintään 180 opintopistettä) sekä yliopistotason kaksivuotiseen maisterintutkintoon (syventävät opinnot, 90–120 opintopistettä), jonka voi suorittaa myös ammattikorkeakoulun jatkotutkintona. Toisin kuin nykyisin, alempi ja ylempi perustutkinto ovat täysin erillisiä, eli kandidaatintutkinnon ja siihen liittyvän opinnäytteen suorittaminen on pakollista jokaiselle maisteriksi tähtäävälle. Kandidaatintutkinnossa korostetaan tie-

teenalan perusasioiden omaksumista ja työelämän valmiuksia, kun taas maisterintutkinto antaa edellytyksiä asiantuntijatehtäviin ja tutkijanuralle. Uutta ovat myös tietyn laitoksen koordinoimat ja opetusministeriön hyväksymät monitieteiset maisteriohjelmat, joihin myös muista korkeakouluista ja tieteenaloilta valmistuneet kandidaatit voivat hakea.

Bolognan prosessin taustalla on selkeitä strategisia tavoitteita, vaikka sisällöllisesti mallissa ei liene kyse varsinaisesta yleiseurooppalaisesta opetussuunnitelmasta. Tavoitteisiin näyttäisivät lukeutuvan ainakin korkeakoulujärjestelmän dynaamisuus, opiskelijoiden ja tutkijoiden liikkuvuuden lisääminen, aiempaa suurempi sidos yhteiskuntaan ja työelämään, monitieteisyys sekä korkeakouluyksikköjen toimenkuvien selkeyttäminen. Yliopistojen sivistystehtävän ja kriittiseen ajatteluun kasvatamisen näkökulmasta prosessiin saattaakin sisältyä uhkia, joihin tutkijoiden on syytä ottaa kantaa aktiivisesti. Ainakaan pelkästä jarruttamisen ilosta uudistusta ei kuitenkaan tulisi totaalaisesti tuomita. Sen sijaan pitäisi pyrkiä vaikuttamaan käynnissä olevassa suunnitteluprosessissa siten, että uudistus toteutettaisiin järkevällä tavalla.

Suomalaisissa yliopistoissa on yksituumaisesti vastustettu muun muassa suunnitelmaa, jonka mukaan opettajan pätevyyteen riittäisi tulevaisuudessa kandidaatin tutkinto. Kysymys on maantieteenkin kannalta mitä keskeisin. Aiheellista huolta laitoksilla on nostattanut myös epäily siitä, että tutkintorakenteen uudistus johtaa opetustarjonnan paisuttamiseen ilman vastaavaa resurssien lisäys-

tä. Maisteriopintojen keston venyttäminen viiteen vuoteen, kandidaatin opinnäytteet, opiskelijoiden liikkuvuus (täydentävien opintojen järjestäminen), lisääntyvä työharjoittelu sekä jokaiselle opiskelijalle laadittava henkilökohtainen opintosuunnitelma lisäävät kaikki opetustyön määrää. Ilman henkilöstön ja muiden voimavarojen lisäystä vaarassa on ennen kaikkea tutkimus, josta opetukseen käytettävä aika olisi otettava!

Uudistuksen monet yksityiskohdat ovat vielä avoinna, mutta laitoksilla on jo ehditty pohtia opetusrakenteeseen edellytetyjä muutoksia ja omia valttikortteja uudessa järjestelmässä. Eräs tärkeä asiakokonaisuus on syksystä 2005 alkaen laitoksilla käyttöön otettava pääainejako (joka korvaa nykyiset suuntautumisvaihtoehdot) ja sitä pohjustava *ydinainesanalyysi*. Ydinainesanalyyseissä ryhmitellään laitosten olemassaolevia opetussisältöjä ja kursseja hierarkkisiin luokkiin, joita ovat ”ydinaines”, ”täydentävä tietous” ja ”erityistietämys”. Tarkoituksena on, että tulevissa pääaineissa oleellisin ydinaines muodostaa opetuksen rungon.

Eräs jännittävä juonne uudistuksessa onkin se, että laitoksilla joudutaan lähiaikoina palaamaan ikuisuuskyseen tieteenalamme ydinsisällöstä, nyt pedagogisen selkeyden näkökulmasta. Ounasteltavissa on ristiriitoja, sillä onhan maantiede David Livingstonen (1992: 358) *The geographical tradition* -teosta lainaten merkinnyt ”eri ihmisille eri paikoissa ja aikakausina erilaisia asioita”. Tieteenalamme laaja-alaisuuden ja laitosten vähäisen määrän johdosta ydinainesanalyyseillä voi olla seurauksia, joista tulisi keskus-

tella koko suomalaista maantiedettä, ei vain kutakin laitosta koskien. Joillakin laitoksilla korostetaan enemmän maantieteen käsitteellistä perustaa, toisilla taas menetelmällisiä perusasioita tai yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Vahingollista olisi, jos opetus profiloitaisiin liian kapeasti vain nykyisiä vahvuuksia ajatellen, sillä laitosten sisäisen yhtenäisyyden kylkiäisenä saatettaisiin näin edistää suomalaisen maantieteen jakoa erillisiin alueellisiin koulukuntiin. Onkin onni, ettei kulttuuri- ja luonnonmaantiedettä ole meillä yleensä hajautettu erillisiin laitoksiin (esimerkiksi Ruotsin tapaan), koska nyt ydinainesta joudutaan pakostakin määrittelemään avarakatseisemmin.

Ydinainesanalyysiin – ja tutkintorakenteen uudistukseen ylipäätään – ei tulisi suhtautua pelkästään kielteisesti, vaan myös mahdollisuutena jäsentää omia vahvuuksia. Myöskään terve kilpailu tieteenalan sisällä ei ole paha asia. Erityisalojen, laitosten ja yksittäisten tutkijoiden välisen kisan ei tarvitse olla silmitöntä ”olemassaolon kamppailua” määrärahoista ja meriiteistä, vaan se voi kannustaa myös tieteenalaamme kokonaisuutena eteenpäin.

Terralla on oma tärkeä roolinsa suomalaisen maantieteen eri lohkojen esittäytymisen ja kilpailun näyttämönä, jossa kaikki kukat saavat kukkia. Kriittinen keskustelu alan tulevaisuudesta olisikin jälleen mitä tervetulleinta.

JANI VUOLTEENAHO
Terran toimitussihteeri

Bologna-prosessin asiakirjoihin voi tutustua linkeissä:

<http://europa.eu.int/comm/education/policies/educ/bologna/bologna.pdf>

<http://www.minedu.fi/opm/koulutus/yliopistokoulutus/bolognaprosessi.html>

<http://www.jyu.fi/tdk/matluonnon/Bologna.html>